

Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків, Право, 2018. Вип. 3 (38). С. 8-20.

4. Дзюбань О. П., Жданенко С.Б. Віртуальні комунікації: роль і місце у сучасному світі. *Правова інформатика.* №2 (46). 2015. С. 9-16.

ЗАГРІЙЧУК І. Д., *д. філос. н, професор*

Український державний університет залізничного транспорту

Харків, Україна

МОВНІ СТЕРЕОТИПИ СУСПІЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНИ

Комунікативна філософія, розгортаючи змістовний характер теоретичної форми процесу суспільної взаємодії, не залишається виключно теорією. Вона є практичною філософією, філософією, що прагне втілення, реалізації, реального здійснення. Відповідно до її практичного характеру не лише філософи, але й суспільство загалом зацікавлене в істинності аргументації та висновків, адже, як відомо, людина не може діяти краще, ніж вона мислить.

У зв'язку з цим привертає увагу некоректність деяких мовних зворотів, а саме семантика вельми поширених мовних кліше, що спостерігаються як в побуті, так і в культурному та політичному контексті. Нерідко трапляється так, що найменування предметів та явищ, оцінка подій виявляються не такими, що відповідають сутності самих понять.

Ось кілька прикладів. До цього часу не лише серед пересічних громадян, але й серед політиків західний регіон України чомусь називають Західною Україною. Хоча відомо, що Західна Україна як політичне утворення, що мало назву Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), перестала існувати в 1919 році. Більше того, з моменту Злуки Української Народної Республіки (УНР) і Західноукраїнської Народної Республіки і аж до розриву відносин між ними територія колишньої ЗУНР мала назву «Західна Область Української Народної Республіки» (ЗОУНР), але аж ніяк не Західна Україна. Очевидно, політики того часу щось таки розуміли...

Про що говорить цей приклад? Спостерігається перетворення географічного поняття на політичний концепт. Або, по-іншому, спотворення суті, переінакшення змісту поняття. Ніби ненавмисно, між іншим, на рівні підсвідомості закладається членування України на частини. І хоч на словах часто декларується єдність України, її соборність, насправді, на рівні

стереотипу через підсвідомість утверджується інше: ми такі різні, так сильно відрізняються географічні частини країни, що дивно, як вони до цього часу існують в одній державі.

В той же час, Далекий Схід в Російській Федерації не називають Східною Росією. Німці свій південний регіон називають Баварією, а не Південною Німеччиною. Очевидно, що політики цих держав, як і українські політики початку ХХ століття, були більш політично коректними, ніж деякі наші сучасники.

Для змістовної комунікації необхідно вірно оперувати поняттями. Слова повинні адекватно відображати сутність явищ суспільного життя та подій, що відбуваються з нами і за нашої участі. Тож продовжимо міркування стосовно підміни географічних понять політичними і навпаки, перетворення політичних та ідеологічних концептів на географічні, що врешті-решт, має далекі політичні наслідки.

Нещодавно спостерігав дискусію між двома представниками різних регіонів України – західного та східного. Обидва були лояльними до української державності, гарячими прихильниками суверенного статусу держави. Дискусія між ними почалася із здивування «західника» з приводу того, що Харків виявився не таким байдужим до української незалежності, як інколи про це говорять, а завершилась непорозумінням і навіть взаємними звинуваченнями через незначні розходження в розумінні поточної ситуації. Замість того, щоб вести дискусію про сутність проблем, що стоять перед Україною, займатись пошуками відповідей на виклики, що постали перед державою і суспільством, опоненти почали полемізувати, підмінюючи теоретичні питання політики географічним розмежуванням. Як виявилось, вони вбачали проблеми не у відмінностях теоретичних та світоглядно-політичних, а в тому, що проживають в різних частинах України.

На рівні свідомості розмежування між ними відбулось за географічним принципом, хоча відомо, що патріоти України проживають в усіх регіонах держави, зокрема, в Донецьку та Луганську. Отож, замість спільного пошуку відповідей на актуальні питання розбудови суспільства, вони скопились до наративів, що насаджуються недоброзичливцями України. Врешті-решт, це потенційно може привести до федералізації держави, а потім і до її руйнації. Адже логіка державного розвитку веде від конфедерації, через федерацію до унітарної держави, а не навпаки.

Ще одним закріпленим звичкою стереотипом є вживання словосполучення «на Україні», що дезавує державний статус нашої

Батьківщини. Не говорять, наприклад, «на Угорщині», хоч за лексичною структурою назви країн близькі. Зазвичай, частку «на» вживають щодо складової частини суверенної держави, як ось «на Харківщині», «на Берестейщині», «на Орловщині».

Або візьмемо найменування державного підприємства «Укрзалізниця». На якій підставі на сьогоднішній день існують, наприклад, «Південна» та «Південно-Західна» залізниці. Адже ні та, ані інша не мають відношення ні до півдня, ні до заходу Української держави. Ці та подібні назви є реліктом минулого, коли Україна була залежною від імперського центру, що знаходився за її межами.

Пояснення подібній практиці мовлення можна знайти в чудових теоретичних працях американського вченого палестинського походження Едварда Саїда «Орієнталізм» та «Культура й імперіалізм» [1, 2].

Слід зазначити, що збереження означеної вище практики мовлення породжує світоглядний «астигматизм». Виникає розбалансованість свідомості. Громадянин одночасно дивиться в обидва боки і чітко, належним чином не бачить ні «справа», ані «зліва». Нездатність зосередитися позбавляє людину стимулу до дії, робить її пасивною. А ті, що все ж таки зосереджуються, стають або на позиції нового світосприйняття, або залишаються в полоні старої парадигми мислення. Чим міцніша переконаність сторін у своїй позиції, тим менше шансів для вирішення суспільних проблем шляхом комунікації і більше передумов для виникнення конфліктів.

Очевидно, що найкращим виходом із ситуації є теоретичне усвідомлення реальності, що включає, крім усього іншого, також подолання мовних стереотипів, спираючись на комунікативну раціональність, що включає в себе аргументацію та довіру до іншого [3].

Список використаних джерел

1. Саїд Е. Орієнталізм. Пер. з англ. В. Шовкун. Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2001. 511 с.
2. Саїд Е. Культура й імперіалізм. Пер. з англ. Київ: Критика. 2007. 608 с.
3. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Київ: Лібра. 1999. 488 с.